

O IMPERIALISMO EUROPEO E MUNDIAL (1870-1914)

- **Período:** Desde o final da Unificación Alemá (novo equilibrio de poder) ata o estalido da Primeira Guerra Mundial (culminación das tensións)
- **Obxectivos de aprendizaxe:**
 - Comprender as **causas** (económicas, políticas, ideolóxicas e técnicas) que impulsaron a expansión.
 - Identificar e diferenciar os **tipos de dominación** (colonia, protectorado, dominio, concesión).
 - Describir o **reparto sistemático** de África e a dinámica de **expansión en Asia**.
 - Analizar as **consecuencias** estruturais (económicas, sociais, demográficas) para as sociedades colonizadas e o sistema internacional.
 - Coñecer o **imperialismo xaponés e estadounidense** como novas potencias.

QUE FOI O IMPERIALISMO (DEFINICIÓN E CARACTERÍSTICAS)

- **Definición:** O Imperialismo foi un **sistema de dominación** (política, económica, militar e cultural) exercido polas potencias industrializadas (principalmente europeas) sobre vastos territorios de África, Asia e Oceanía entre 1870 e 1914, co obxectivo primario de **explotar os seus recursos e mercados**.
 - **Características Principais:**
 - **Procura de Materias Primas:** Necesidade de algodón, caucho, minerais raros e petróleo para a Segunda Revolución Industrial.
 - **Creación de Mercados Cativos:** As colonias compraban os produtos manufacturados da metrópole, eliminando a competencia estranxeira (monopolio comercial).
 - **Exportación de Capitais:** Inversión de grandes excedentes de capital en infraestruturas coloniais (ferrocarrís, minas) buscando maiores rendementos que en Europa.
 - **Superioridade Tecnolóxica e Militar:** Uso de barcos de vapor, telégrafo e, sobre todo, armas de repetición (como o **rifle Mauser** ou a **ametralladora Maxim**) que deron unha vantaxe decisiva.
 - **Lexitimación Ideolóxica:** Xustificación da explotación mediante o **racismo científico** e a **Misión Civilizadora**.
 - **Desenvolvemento:** O imperialismo é máis que a simple conquista territorial; é a **reordenación do sistema internacional** baseada na explotación sistemática, a dependencia económica e a transformación cultural das sociedades colonizadas, establecendo unha **xerarquía global** entre "metrópoles" e "periferias".
-

CONTEXTO HISTÓRICO: A SEGUNDA REVOLUCIÓN INDUSTRIAL

- **Innovacións Decisivas da S.R.I. (1870 en adiante):**
 - **Novas Enerxías:** Electricidade e petróleo.
 - **Transporte:** Buques de vapor con casco de aceiro e grandes redes de ferrocarrís (facilitar a mobilización militar e o transporte de recursos).
 - **Industria:** Desenvolvemento da **siderurxia** (aceiro), a **química** (explosivos, fertilizantes, tinturas) e a **tecnoloxía armamentística** (armas de repetición).
 - **Consecuencia Económica:**
 - **Superproducción:** A S.R.I. levou a unha produción masiva que superou a capacidade de consumo dos mercados europeos.
 - **Necesidade de Saída de Capitais:** Acumulación de capital que requiría ser investido fóra de Europa onde a rendibilidade era maior.
 - **Procura de Materias Primas:** Demanda de recursos non dispoñibles en Europa (caucho, cobre, estaño).
 - **Impacto Político:** As economías modernas e interconectadas requiren **seguridade estratéxica** (rutas marítimas, puntos de repostaxe), o que impulsa aos Estados a buscar control territorial e **prestixio internacional**.
 - **Comentario:** A tecnoloxía da S.R.I. (especialmente os avances militares e médicos, como a quinina) non só fixo posible o imperialismo, senón que o fixo **sistemático, rápido e excepcionalmente brutal** en termos de eficacia no control das poboacións.
-

IDEOLOXÍA E LEXITIMACIÓN DO IMPERIALISMO

- **Darwinismo Social:**

- **Teoría:** Adaptación espuria da teoría da evolución de Charles Darwin. O filósofo **Herbert Spencer** popularizou a idea da "**supervivencia do máis apto**" aplicada ás nacións e ás razas.
- **Xustificación:** Xustificaba que as potencias europeas eran "racialmente superiores" e, por iso, estaban destinadas a dominar aos pobos "menos desenvolvidos".

- **Racismo Científico:** Intentos de categorizar a humanidade en xerarquías raciais (Ex.: Arthur de Gobineau) que apoiaban a idea de que a raza branca era a cúspide da civilización.

- **Misión Civilizadora / O Fardo do Home Branco (*The White Man's Burden*):**

- **Concepto:** Idea moral (popularizada polo poeta **Rudyard Kipling**) de que os europeos tiñan o deber de levar o progreso, a relixión, a orde e a tecnoloxía aos pobos nativos, mesmo a pesar das "dificultades e ingratitude" destes.
- **Rol Práctico:** Enmascaraba a explotación económica e permitía aos europeos sentirse moralmente xustificadas.

- **Rol das Misións Cristiás:** As misións (católicas e protestantes) actuaron como a **vanguardia da penetración cultural**, difundindo a lingua da metrópole (inglés, francés) e creando escolas que educaban as futuras elites colonizadas.

- **Proposta de Estudo:** Analiza o poema *The White Man's Burden* de Kipling e identifica como conecta a **moralidade** (o "deber") coa **explotación** (o "fardo" que deben levar os nativos).

CAUSAS DO IMPERIALISMO: VISIÓN XERAL

- **Interacción de Factores:** O imperialismo non se explica por unha soa causa, senón pola **interacción de factores** económicos, políticos, ideolóxicos, demográficos e técnicos.
 - **Prioridade e Importancia:**
 - As **causas económicas** (busca de mercados e recursos) e a **acumulación de capital** foron o motor subxacente máis determinante.
 - A **capacidade técnica** (militar e médica) fixo posible a velocidade e profundidade da expansión.
 - A **lexitimación ideolóxica** (racismo) fixo aceptable o dominio moralmente.
 - **Dato Clave:** En 1870, as potencias europeas controlaban arredor do **10%** de África; en 1914, controlaban case o **90%**. Esta velocidade demostra a urxencia dos factores económicos e técnicos.
 - **Resumo:** É fundamental entender que cada causa reforzaba ás outras: a necesidade económica impulsaba a exploración (científica), a superioridade militar facía posible a conquista (política) e o racismo a xustificaba (ideolóxica).
-

CAUSAS ECONÓMICAS: MATERIAS PRIMAS E MERCADOS.

- **Materias Primas Estratéxicas:**

- **Téxtil:** Algodón (India, Exipto).
- **Transporte e Electricidade:** Caucho (Congo, Indochina), Cobre (África Central).
- **Industria Pesada:** Estaño, chumbo, ouro e diamantes (Sur de África).
- **Alimentarias:** Cacao, café, azucre.

- **Novos Mercados (Mercados Cativos):** As colonias non só eran provedoras, senón **consumidoras forzadas** de excedentes industriais europeos. A metrópole impuña aranceis e privilexios para asegurar que os produtos manufacturados (ex.: téxtil de Manchester) se vendesen alí.

- **Efectos Prácticos da Especialización:**

- Implantación de **monocultivos** (unha soa colleita para exportación, ex.: cacahuete en Senegal).
- Destrución da **agricultura de subsistencia** e das artesanías locais, facendo as colonias dependentes da metrópole para os alimentos e manufacturas básicas.

Exemplo: A priorización do cultivo para exportación (índigo, té, algodón) na India modificou os ciclos agrícolas e alimentarios locais, sendo un factor directo nas grandes **fames** do final do século XIX.

CAUSAS ECONÓMICAS: EXPORTACIÓN DE CAPITAIS.

- **Fluxos de Capital:** Os bancos e as grandes compañías de investimento europeas (como *Standard Oil* ou a *Compañía das Indias Orientais*) investían en:
 - Ferrocarrís (para a extracción de recursos).
 - Minas e plantacións.
 - Portos e canles (como o de Suez, financiado por capital francés e británico).
 - **A Atracción:** Estes investimentos ofrecían rendementos moito máis altos que os mercados saturados de Europa.
 - **Consecuencia da Inversión:** A **dependencia económica** das colonias fíxose estrutural. As decisións sobre que producir e como se tomaban nas oficinas financeiras das metrópoles (Londres, París, Bruxelas), non segundo as necesidades locais.
 - **Punto Clave:** O imperialismo foi a fase superior do capitalismo, impulsado pola necesidade de **rendibilidade para o capital acumulado**. Esta transferencia de beneficios (os "superbeneficios") foi un dos piares da riqueza metropolitana.
-

CAUSAS POLÍTICAS E ESTRATÉXICAS.

- **Prestixio e Rivalidade:** O tamaño do imperio era o **indicador de poder** máis visible. Potencias como Alemaña e Italia, recentemente unificadas, buscaban colonias para equipararse a Reino Unido e Francia (o que se coñece como **nacionalismo imperialista**).
 - **Control de Puntos Estratéxicos:** O obxectivo era asegurar as **rotas marítimas** e os **nodos de comunicación**:
 - **Canal de Suez (Exipto):** Vital para a ruta cara á India (a "xoia da coroa" británica).
 - **Xibraltar, Malta, Cabo da Boa Esperanza, Singapur.**
 - Estacións de repostaxe naval (carbón).
 - **Uso Doméstico:** As aventuras coloniais servían para **desviar tensións sociais internas** (conflitos obreiros, demandas democráticas) e reforzar a **cohesión nacional** mediante un orgullo compartido.
 - **Reflexión:** A acumulación de rivalidades coloniais (como as Crises de Marrocos ou o Incidente de Fachoda) contribuíu directamente a formar bloques (Triple Entente, Triple Alianza) e a aumentar a tensión internacional antes da I Guerra Mundial, converténdose nunha das **causas indirectas do conflito**.
-

CAUSAS IDEOLÓXICAS, RELIXIOSAS E DEMOGRÁFICAS

- **Nacionalismo Exacerbado e Racismo:** O **ultranacionalismo** da época identificaba a expansión coa propia supervivencia da nación. O racismo proporcionaba unha narrativa que **naturalizaba o dominio**.
 - **Relixión (As Misións):** As ordes relixiosas (xesuítas, protestantes) actuaban como **pioneiros** e axentes de difusión cultural. A **conversión** era vista como parte da "misión civilizadora" e facilitaba a penetración administrativa.
 - **Demografía:** O forte crecemento poboacional en Europa (aumento de máis de **100 millóns de habitantes** entre 1870 e 1914) xerou un **excedente demográfico**. A **emigración** de colonos (ex.: Australia, Canadá) e administradores aliviou presións internas e facilitou a colonización de territorios (principalmente Dominios).
 - **Observación:** As causas ideolóxicas non foron meras "escusas". Tiveron efectos reais na política e na estrutura social das colonias, creando un sistema de **segregación racial** (apartheid en Sudáfrica) e de **aculturación forzada**.
-

CAUSAS CIENTÍFICAS E TÉCNICAS.

- **Exploración e Cartografía:** Exploradores (Stanley, Livingstone) e sociedades xeográficas mapearon o interior de África e Asia. Estes mapas non eran só curiosidade, eran **instrumentos de intelixencia** que identificaban recursos, poboacións e rutas de penetración (principalmente por ríos navegables: Congo, Níxer).
 - **Medicina:** O descubrimento e uso masivo da **quinina** reduciu drasticamente a mortalidade por malaria entre os europeos, permitindo a súa permanencia en áreas tropicais.
 - **Comunicación e Armamento:**
 - **Telégrafo:** Permitía a comunicación case instantánea entre a metrópole e os postos coloniais, garantindo a **coordinación administrativa e militar**.
 - **Armamento Moderno:** O uso da **ametralladora Maxim** (capaz de disparar 600 proxectís por minuto) foi o factor decisivo. As potencias podían enfrontarse a exércitos nativos de miles de homes con perdas mínimas (Ex.: Batalla de Omdurman, 1898, onde os británicos causaron miles de baixas coa perda de decenas de homes).
 - **Importancia:** A **superioridade técnica** non só transformou a ocupación de risco en ocupación sistemática e rendible, senón que creou unha **brecha de poder** case insalvable entre colonizador e colonizado.
-

TIPOS DE DOMINACIÓN TERRITORIAL

- **1. Colonias:**

- **Definición:** Control directo e total. A metrópole impón a súa administración, leis e exército, substituíndo as autoridades locais.
- **Exemplo:** Congo Belga (propiedade persoal do Rei Leopoldo II ata 1908), África Occidental Francesa.

- **2. Dominios:**

- **Definición:** Territorios con gran poboación de orixe europea que gozaban de **ampla autonomía** interna e autogoberno, aínda que recoñecían a soberanía do monarca da metrópole.
- **Exemplo:** Canadá, Australia, Nova Zelandia, Unión Surafricana.

- **3. Protectorados:**

- **Definición:** Mantíñase formalmente a autoridade e a administración local, pero o control real e estranxeiro exercíase sobre as **áreas clave** (política exterior, exército, economía e finanzas).
- **Exemplo:** Exipto (protectorado británico desde 1882), Marrocos (protectorado franco-español desde 1912).

- **4. Concesións e Áreas de Influencia:**

- **Definición:** Control económico ou territorial limitado sobre enclaves estratéxicos ou portos, onde a potencia estranxeira tiña dereitos exclusivos de explotación ou administración.
- **Exemplo:** Hong Kong (concesión británica en China), as **Esferas de Influencia** en China (rusa, alemá, xaponesa, etc.).

Tarefa: Para cada un dos exemplos reais, explica por que se aplicou esa forma de dominación (Ex.: Dominios = poboación europea, Protectorados = mantemento de estruturas preexistentes).

FORMAS DE GOBERNO COLONIAL: DIRECTO VS INDIRECTO

- **Goberno Directo (Modelo Francés, Belga, Portugués):**

- **Estratexia:** Substitución das elites locais por administradores da metrópole.
- **Obxectivo:** **Asimilación cultural** (intentar converter aos nativos en cidadáns franceses/belgas). Leis e administración homoxéneas coa metrópole.
- **Vantaxe:** Control político e ideolóxico máis forte.
- **Límite:** Máis custoso e xera maior **resistencia frontal** das elites nativas.

- **Goberno Indirecto (*Indirect Rule*, Modelo Británico):**

- **Estratexia:** Mantemento das **autoridades locais tradicionais** (xefes, sultáns) como intermediarios da administración colonial.
- **Obxectivo:** Reducir custos administrativos e facilitar a gobernabilidade ao usar as estruturas de poder existentes.
- **Vantaxe:** Menos custoso, máis flexible.
- **Límite:** Consolidaba divisións internas e estruturas arcaicas que foron un problema tras a descolonización.

Pregunta Crítica: O goberno indirecto, ao preservar algunhas estruturas, puido consolidar máis facilmente **identidades étnicas e fronteiras internas** que despois se converteron en problemas de cohesión nacional tras a independencia.

RESISTENCIA ANTICOLONIAL (PRE- 1914)

- **Non Conquista Pasiva:** A superioridade militar europea non significou a aceptación pacífica. A resistencia foi constante, aínda que case sempre derrotada.
 - **Tipos de Resistencia:**
 - **Resistencia Militar/Armada:** Conflitos directos contra as forzas coloniais.
 - **Resistencia Política e Cultural:** Negociación, boicot económico, mantemento da lingua e tradicións.
 - **Exemplos Clave en África:**
 - **Guerra Zulú (1879, Suráfrica):** Derrota inicial británica en Isandlwana; finalmente anexionados.
 - **Imperio Etíope (Batalla de Adua, 1896):** O emperador Menelik II **derrota de forma esmagadora** ás tropas italianas, asegurando a **única soberanía africana** non colonial (xunto con Liberia).
 - **Revolta Maji-Maji (1905–1907, África Oriental Alemá):** Levantamento masivo esmagado polos alemáns (estímase que morreron entre 75.000 e 300.000 persoas).
 - **Exemplos en Asia:**
 - **Levantamento dos Bóxers (China, 1900):** Movemento popular e nacionalista contra a influencia estranxeira e as misións cristiás; foi reprimido por unha coalición internacional de oito nacións.
 - **Importancia:** A resistencia forxou os primeiros líderes e ideoloxías **nacionalistas** que madurarían despois da Primeira Guerra Mundial, como o **Congreso Nacional Indio** (fundado en 1885).
-

O REPARTO DE ÁFRICA: CRONOLOXÍA E DINÁMICA.

- **Pre-1870:** Presenza europea limitada a factorías comerciais e pequenas colonias costeiras (Senegal, Angola, Cabo). O interior era case descoñecido.
 - **1870–1914: A "Carreira por África" (*Scramble for Africa*):**
 - **Exploración:** Viaxes de Livingstone e Stanley que abriron as portas ao interior.
 - **Ocupación Efectiva:** O requisito legal da Conferencia de Berlín que obrigou ás potencias a mobilizar forzas para conquistar realmente o territorio.
 - **Resultados:** En 1914, só Etiopía e Liberia permanecían independentes. Francia e Reino Unido repartíronse a maior parte do continente, seguidos por Alemaña, Bélxica e Portugal.
- Resultado:** As **fronteiras** foron trazadas arbitrariamente, moitas veces como liñas rectas nos mapas, sen ter en conta as realidades **étnicas, culturais ou políticas** locais. Esta herdanza é a causa principal de moitos conflitos poscoloniais.
-

A CONFERENCIA DE BERLIN (1884-1885): OBXECTIVOS E CONSECUENCIAS.

- **Convocante:** O chanceler alemán **Otto von Bismarck** (Alemaña buscaba lexitimidade como potencia colonial).
 - **Finalidade Oficial:** Regular a competición colonial no continente africano e evitar a guerra entre potencias europeas.
 - **Acordos Principais:**
 - **Navegación:** Liberdade de navegación nos ríos **Níxer** e **Congo** para o comercio de todas as potencias.
 - **O Congo:** Recoñecemento do **Estado Libre do Congo** como propiedade persoal do Rei Leopoldo II de Bélxica (condicións de explotación inhumanas).
 - **Ocupación Efectiva (Regra de Ouro):** Estableceuse que para que unha reivindicación territorial fose válida, a potencia debía demostrar **presenza administrativa e militar real** (ocupación efectiva) e non só a exploración.
- Análise:** A Conferencia transformou a competición non regulada nunha **norma diplomática de repartición**, acelerando a conquista. É fundamental sinalar a **exclusión total** das poboacións africanas do proceso; o seu futuro decidiuse sen a súa participación.
-

CONFLITOS COLONIAIS E CRISES (EXEMPLOS E EXPLICACIÓN)

- **Crise de Fachoda (1898):**

- **Protagonistas:** Reino Unido e Francia.
- **Orixe:** Choque das dúas estratexias imperiais en Sudán (Proxecto británico "Cabo ao Cairo" vs. Proxecto francés "Leste-Oeste").
- **Resultado:** Francia cedeu, permitindo o control británico de Sudán. Evitou a guerra pero creou unha fonda desconfianza que só se solucionou coa **Entente Cordiale (1904)**.

- **Guerra dos Bóeres (1899–1902):**

- **Protagonistas:** Reino Unido vs. Colonos holandeses (bóeres) nas Repúblicas do Transvaal e do Estado Libre de Orange (Suráfrica).
- **Orixe:** Control das vastas **reservas de ouro e diamantes** da rexión (Kimberly, Witwatersrand).
- **Resultado:** Vitoria británica. Foi unha guerra brutal (uso de **campos de concentración** para a poboación bóer), que consolidou o dominio británico sobre Suráfrica.

- **Crises de Marrocos (1905, 1911):**

- **Protagonistas:** Alemaña vs. Francia (apoiada por Reino Unido).
- **Orixe:** Alemaña desafiou a influencia francesa en Marrocos, un protectorado potencial de Francia.
- **Resultado:** Francia mantivo o control, pero as crises exacerbaron a **rivalidade franco-alemá** e a dinámica de bloques.

Conclusión: As rivalidades coloniais foron un **factor de inestabilidade internacional** e a antesala dos conflitos que culminarían na I Guerra Mundial.

EXPANSIÓN EN ASIA: CARACTERÍSTICAS XERAIS.

- **Diferenza con África:** En Asia, existían **estados con estruturas antigas e complexas** (China, Xapón, Imperio Otomán) que non podían ser simplemente borrados do mapa.
 - **Dominación Mixta:** O control era máis frecuentemente **indirecto**, mediante:
 - **Tratados Desiguais:** Acordos impostos que favorecían economicamente á potencia estranxeira.
 - **Concesións** (portos) e **Esferas de Influencia** (control económico e político sobre unha rexión sen ocupación total).
 - **Excepción:** O **Imperio Británico na India** (o *Raj* británico) si exercía un control directo e total.
 - **Comparación:** En Asia, o imperialismo mesturou o **control económico e a presión política** sen sempre necesitar a ocupación militar de todo o territorio, debido á resistencia e á densidade poboacional.
-

AS ESTRATEXÍAS IMPERIAIS: REINO UNIDO E FRANCIA.

- **Reino Unido: O Imperio Global e Marítimo:**

- **Estratexia:** Control das **rotas marítimas** e asegurar a **India** (a "xoia da coroa").
- **Proxecto Africano:** "**O Cabo ao Cairo**" (liña vertical de colonias desde Exipto/Sudán ata Suráfrica).
- **Extensión:** O maior imperio. En 1914, cubría case **33 millóns de km²** e case **400 millóns de habitantes**.

- **Francia: O Imperio Continental e de Asimilación:**

- **Estratexia:** Control territorial masivo en África e riqueza en Indochina.
- **Proxecto Africano:** **Eixe Leste-Oeste** (desde o Atlántico en Senegal ata o Mar Vermello).
- **Extensión:** O segundo maior. Cubría máis de **10 millóns de km²** e arredor de **50 millóns de habitantes**. Intentou aplicar a **asimilación cultural** (Francia + colonias = a Gran Francia).

- **Alemaña: O Imperio Tardío e Agresivo:**

- **Estratexia:** Buscar "**un lugar baixo o sol**" (*Platz an der Sonne*) para apoiar a súa política mundial (*Weltpolitik*).
- **Colonias:** Togo, Camerún, África Oriental Alemá, e concesións en China.

Punto Clave: A tensión entre o proxecto de *O Cabo ao Cairo* (UK) e o proxecto *Leste-Oeste* (Francia) levou á **Crise de Fachoda**, un punto de inflexión nas relacións internacionais.

O IMPERIO BRITÁNICO EN ASIA: INDIA E ESTRATÉXIAS

- **India Británica (O Raj):**

- **Transición:** Pasou do control da **Compañía das Indias Orientais** á **administración directa da Coroa** en 1858, tras a **Rebelión dos Sepoys** (1857-1858).
- **Centralidade Económica:** A India era a principal fonte de algodón e té, e un mercado cativo esencial para os téxtiles británicos. Os impostos indios financiaban o exército colonial máis grande do mundo.

- **Infraestruturas Extractivas:** Desenvolvemento masivo de **ferrocarrís** (a rede máis grande de Asia) para conectar o interior cos portos de Bombay, Calcuta e Madrás, facilitando a **extracción e exportación** de recursos.

- **Efectos Sociais:**

- **Fames:** A priorización de cultivos de exportación (ex.: algodón) sobre os cultivos alimentarios básicos (ex.: millo, arroz) provocou fames masivas, como a da Bengala (finais s. XIX).
- **Elites Colonizadas:** Formación de elites indias educadas en Europa, que despois se converteron nos líderes do movemento nacionalista.

Punto Clave: A India foi a **peza central** do imperialismo global británico, tanto económica como estratéxicamente (protexendo as súas fronteiras contra Rusia).

FRANCIA E INDOCHINA: CHINA E TRATADOS DESIGUAIS.

- **Francia en Indochina:**

- **Proceso:** Conquista gradual de Vietnam, Laos e Camboxa, formando a **Unión Indochina**.
- **Explotación:** Control de arroz, caucho, opio e minerais. Implantación dun réxime de administración colonial directa.

- **China: A Semisoberanía:**

- **Guerras do Opio (1839–1842; 1856–1860):** Derrotas chinesas fronte a Reino Unido (e despois Francia) levaron á imposición de **Tratados Desiguais** (ex.: Tratado de Nanking).
- **Cláusulas:** Apertura forzada de **portos ao comercio estranxeiro** (Shanghai, Cantón), perda de **soberanía arancelaria** e cesión de territorios (Hong Kong).
- **Esferas de Influencia:** As grandes potencias (Reino Unido, Rusia, Alemaña, Xapón) delimitaron zonas onde tiñan dereitos exclusivos de investimento e explotación.

- **Revolta dos Bóxers (1900):** Reacción nacionalista e antiestranxeira masiva que intentou expulsar os europeos. Foi esmagada por unha alianza militar internacional.

Actividade: Analizar o concepto de **Semisoberanía**. China non foi unha colonia formal, pero perdeu case totalmente a súa capacidade para tomar decisións económicas e políticas.

O IMPERIALISMO E A "CUESTIÓN DE ORIENTE"

- **A "Cuestión de Oriente":** Problema internacional derivado da **decadencia e desmembramento** do **Imperio Otomán** (Turquía), coñecido como o "home enfermo de Europa".
 - **Intereses Estratéxicos:**
 - **Rusia:** Buscaba acceso aos **estreitos** (Bósforo e Dardanelos) para a súa frota e protexer os eslavos e ortodoxos.
 - **Reino Unido e Francia:** Buscaban evitar o colapso total (para non alterar o equilibrio) e protexer os seus intereses no **Canal de Suez** e o acceso a Oriente Medio (petróleo).
 - **Alemaña:** Intentou establecer influencia mediante o proxecto do **Ferrocarril Berlín-Bagdad**, desafiando a UK e Rusia.
 - **Formas de Dominación:** Dominación **informal** a través de:
 - **Préstamos e Débedas:** O control financeiro sobre o Imperio Otomán.
 - **Protectorados (de facto):** Exipto era formalmente otomán, pero controlado por UK desde 1882.
- Importancia:** A competición por esta zona (os Balcáns e Oriente Medio) foi un factor principal que levou ao sistema de alianzas e contribuíu ao estalido da I Guerra Mundial.
-

OUTROS ACTORES EN ASIA: RUSIA, ALEMAÑA, HOLANDA, ITALIA E XAPÓN.

- **Rusia:** Expansión **terrestre** cara a Asia Central (Turquestán) e Extremo Oriente (Siberia). O **Ferrocarril Transiberiano** (finalizado en 1904) foi a clave para a consolidación territorial. Tivo choques de interese con UK (en Persia/Afganistán) e con Xapón.
- **Alemaña:** Entrada tardía pero agresiva. Posuía colonias no Pacífico (Nova Guinea) e concesións en China (Tsingtao).
- **Holanda:** Dominio prolongado en **Indonesia** (Indias Orientais Neerlandesas). Explotación agraria intensiva (especies, caucho).
- **Italia:** Colonización en partes de África (Eritrea, Somalia, Libia) e intentos en Asia menor.
- **Xapón:** Modernización e posterior expansión como **potencia imperial asiática** (ver Slide 21).

Observación: O imperialismo estendeuse máis aló de Europa, incorporando actores non occidentais (Xapón) e unha dinámica global de reparto.

IMPERIALISMO XAPONÉS: MODERNIZACIÓN E EXPANSIÓN

- **Restauración Meiji (1868):** Non foi colonizado grazas a un proceso de **modernización acelerada** (*occidentalización* forzosa) que transformou o Xapón feudal nunha potencia industrial e militar.
 - **Vitorias Militares (Orixe do Imperio):**
 - **Guerra Sino-Xaponesa (1894–1895):** Vitoria sobre China. Xapón obtén **Taiwán** e influencia en Corea.
 - **Guerra Ruso-Xaponesa (1904–1905):** Vitoria sobre o Imperio Ruso (potencia europea). Consolidou a Xapón como potencia imperial e a primeira nación asiática en derrotar a unha potencia occidental.
 - **Expansión Territorial:** Anexión formal de **Corea** (1910); establecemento de influencia en **Manchuria** (Norte de China).
 - **Motivacións:** Seguridade (crear un "amortecedor" contra China/Rusia), recursos (falta de materias primas no Xapón) e **prestixio** (rexectar o dominio occidental).
 - **Axenda:** O caso xaponés é un exemplo de como un país pode adoptar o modelo de modernización occidental e, á súa vez, converterse nunha potencia imperialista na súa propia rexión.
-

IMPERIALISMO ESTADOUNIDENSE: CARACTERÍSTICAS E ACCIÓNS.

- **Doutrina Monroe (1823):** Orixinalmente declaraba a oposición á intervención europea en América. Co tempo, reinterpretouse como unha **xustificación para a intervención propia** en América Latina ("América para os americanos... e para os EUA").
 - **1898: Guerra Hispano-Estadounidense:**
 - **Resultado:** Adquisición de **Porto Rico** e **Guam**; control sobre **Cuba** (mediante a Emenda Platt) e **Filipinas**.
 - **Consecuencia:** Os EUA convértense nunha potencia con territorios de ultramar en Asia e o Caribe.
 - **Panamá e a Diplomacia do Dólar:**
 - **Canal de Panamá:** Os EUA apoiaron a independencia de Panamá (antes parte de Colombia) para poder construír e controlar o **Canal de Panamá** (aberto en 1914), vital para a estratexia naval e comercial.
 - **Diplomacia do Dólar:** Uso da **influencia financeira e dos préstamos** para controlar economicamente os países de América Latina e o Caribe.
- Debate:** A expansión estadounidense, aínda que diferente nas formas (menos ocupación masiva, máis control financeiro), cumpriu os mesmos fins (materias primas, mercados e control estratéxico), e é considerada un **neoimperialismo económico**.
-

CONSECUENCIAS ECONÓMICAS.

- **Explotación de Recursos e Monocultivo:** Creación de **economías dependientes** dunha ou poucas exportacións (ex.: goma, cacahuete, azucre). Isto fixo que as economías coloniais fosen extremadamente vulnerables aos **prezos internacionais**.
 - **Infraestruturas Extractivas:** Os ferrocarrís, estradas e portos construíronse para **exportar recursos** desde o interior ata a costa (metrópole), non para conectar as rexións entre si ou para desenvolver unha economía interna.
 - **Fluxo de Capital e Beneficios:** Os beneficios da explotación eran **transferidos á metrópole** (remesas). A **pouca reinversión local** impediu o desenvolvemento industrial das colonias.
 - **Efectos a Longo Prazo:** O **subdesenvolvemento relativo** e a **dependencia estrutural** mantéñense en moitos países poscoloniais ata hoxe (Teoría da Dependencia).
 - **Actividade:** Compara o **PIB per cápita** dunha antiga colonia de monocultivo (ex.: Ghana, Zambia) cun país que conseguiu industrializarse pronto (ex.: Xapón) para ilustrar o atraso estrutural.
-

CONSECUENCIAS SOCIAIS E POLÍTICAS

- **Destrución ou Reconfiguración das Elites Locais:** As elites tradicionais ou ben foron destruídas (gobierno directo), ou ben convertidas en **elites colaboracionistas** (gobierno indirecto), perdendo a súa autonomía política real.
 - **Aculturación e Perda de Lingua/Tradicións:** Os sistemas educativos coloniais e as misións promoveron a **lingua e os valores europeos** (inglés, francés) en detrimento das linguas e coñecementos tradicionais.
 - **Fronteiras Arbitrarias e Conflitos Étnicos:** As divisións territoriais coloniais **ignorararon as identidades étnicas**. Isto xerou problemas de **cohesión nacional** e contribuíu a moitas **guerras civís** posteriores á independencia (ex.: Ruanda, Nixeria, Sudán).
 - **Nacemento e Fortalecemento do Nacionalismo:** A opresión colonial e o racismo uniron a diversas elites educadas en Europa, que despois se converteron nos líderes dos movementos de independencia do século XX.
 - **Exemplo:** O conflito en **Ruanda** (tutsis/hutús) tivo as súas raíces na política colonial belga que acentuou e racializou as diferenzas étnicas.
-

CONSECUENCIAS DEMOGRÁFICAS E SANITARIAS.

- **Melloras Parciais en Sanidade:** A introdución de medicamentos occidentais (quinina), vacinas e medidas hixiénicas básicas nalgúñas zonas reduciu a mortalidade, provocando un **incremento demográfico** (transición demográfica sen industrialización).
 - **Migracións Forzadas e Traballo Contratado (*Indentured Labour*):**
 - **Desprazamentos:** Movementos forzados de poboación cara a minas e plantacións.
 - **Tráfico de Traballadores:** Transporte de traballadores asiáticos (indios, chineses) entre colonias para traballos especializados (ex.: do comercio indio a África Oriental e do Caribe).
 - **Fames e Desequilibrios:** A priorización de cultivos de exportación sobre os de subsistencia reduciu a dispoñibilidade alimentaria local, provocando **fames crónicas** e desnutrición.
 - **Dato de Exemplo (Congo Belga):** Estímase que a poboación do Congo diminuíu en **millóns** (cifras varían entre 5 e 15 millóns) durante o período de explotación do caucho baixo Leopoldo II debido á violencia, as fames e as enfermidades.
-

CONSECUENCIAS CULTURAIS E INTELECTUAIS.

- **Formación de Elites Colonizadas:** As escolas e universidades europeas (Londres, París) formaron líderes intelectuais (ex.: **Gandhi, Nehru**) que empregaron as ferramentas do colonizador (dereito, ideas liberais, ilustración) para **demandar a independencia**.
 - **Sincretismo Cultural e Perdas:** Mestura de prácticas locais e occidentais (ex.: linguas crioulas, música) pero tamén a **desaparición de coñecementos tradicionais** e sistemas legais locais.
 - **Memoria e Resistencia Artística:** O nacemento de expresións artísticas e literarias que se converteron en ferramentas de crítica e lembranza do sufrimento colonial (ex.: literatura de *negritude* en África francófona).
 - **Proposta:** Analiza a biografía de **Mahatma Gandhi**, un líder indio formado en dereito británico que utilizou a filosofía occidental xunto coas tradicións indias para promover a resistencia pacífica (*Satyagraha*).
-

HERDANZA CONTEMPORÁNEA DO IMPERIALISMO

- **Desigualdades Económicas Globais:** Os patróns de comercio (países pobres exportando materias primas e comprando manufacturas) e a dependencia mantéñense no **neocolonialismo** e nas relacións comerciais.
 - **Fronteiras e Conflitos:** Moitos problemas étnicos e territoriais que se manteñen en África, Oriente Medio e Asia teñen as súas raíces nas fronteiras arbitrarias e nas políticas de **dividir para reinar** (*divide et impera*) das potencias coloniais.
 - **Relacións Internacionais:** A posición dos antigos imperios e das ex-colonias no sistema mundial (Norte global vs. Sur global) aínda está condicionada pola estrutura imperialista.
 - **Migracións:** Os fluxos migratorios actuais son moitas veces un legado directo das conexións establecidas no período colonial.
 - **Conclusión Reflexiva:** O imperialismo non rematou co dominio formal (político); deixou **estruturas e dependencias** que condicionan o desenvolvemento e as relacións internacionais do presente.
-

CASOS DE ESTUDO.

- **Congo Belga (1885–1908):**

- **Explotación:** Caucho e marfil.
- **Réxime:** Propiedade persoal do Rei Leopoldo II.
- **Consecuencias:** Traballo forzado e sistema de mutilacións (manos cortadas) como castigo. Un dos casos máis brutais de devastación social e demográfica.

- **India Británica (*Raj*):**

- **Importancia:** Centro económico e estratéxico do Imperio Británico.
- **Consecuencias:** Transformación da agricultura, fames masivas, desenvolvemento da infraestrutura de extracción e nacemento do movemento nacionalista.

- **Filipinas e EUA:**

- **Proceso:** Adquirida a España en 1898. Seguiu unha guerra (1899-1902) entre as forzas filipinas e as estadounidenses.
- **Debate:** Transición cara á administración estadounidense e debates sobre autonomía e identidade (un imperialismo con pretensións "demo cráticas").

- **China e Tratados Desiguais:**

- **Proceso:** Perda de control sobre portos e comercio, influencia económica e financeira das potencias (non ocupación total).
- **Reacción:** Debilidade do goberno imperial e reaccións nacionalistas (Bóxers) que desembocaron na Revolución de 1911 (fin da dinastía Qing).

Actividade: Cada grupo prepara unha ficha con causas específicas, procesos, consecuencias e o legado actual do caso asignado.

ACTIVIDADES PROPOSTAS E TAREFAS .

- **Análise de Fonte Primaria (Análise Textual):**

- Análise dun fragmento de Rudyard Kipling (*O Fardo do Home Branco*) ou dun extracto dun **Tratado Desigual con China**.
- Obxectivo: Identificar os argumentos ideolóxicos e os intereses económicos que enmascaran.

- **Mapa Interactivo/Comentario de Mapa:**

- Localizar e diferenciar as cores de colonias, dominios, protectorados e áreas de influencia en África e Asia (1870–1914).
- Pregunta: Que patróns xeográficos se observan nas posesións británicas fronte ás francesas?

- **Ensaio Crítico:** Ensaio de 800–1.000 palabras sobre: "Cales foron as causas principais do imperialismo e cal é o seu legado económico e social máis significativo no mundo actual?"

- **Presentación Grupal:** 10 minutos sobre un caso de estudo (Congo, India, Filipinas, China), incluíndo fontes primarias (imaxes, textos) e mapas de referencia.

- **Criterios de Avaliación:** Claridade de conceptos, uso de vocabulario específico, análise crítica de fontes, capacidade para establecer relacións causa-consecuencia, presentación visual e oral.

GUÍA DE ESTUDO E PREGUNTAS DE REPASO (CON RESPUESTA CLAVE)

- **Pregunta 1:** Por que o período 1870–1914 é clave para entender o imperialismo?
 - **Resposta:** Coincidencia coa **Segunda Revolución Industrial** (avances técnicos, acumulación de capital) e a intensificación das **rivalidades nacionalistas** que buscaban prestixio e mercados.
- **Pregunta 2:** En que consiste o principio da ocupación efectiva e que papel tivo na Conferencia de Berlín?
 - **Resposta:** Para que unha potencia puidese reclamar un territorio, debía demostrar **presenza administrativa e militar real** sobre el. Este principio acelerou a partición formal de África.
- **Pregunta 3:** Diferencia entre goberno directo e indirecto e cita un exemplo.
 - **Resposta:** **Directo** (Francia, Bélxica): substitución das autoridades locais por administración propia. **Indirecto** (Reino Unido): uso de elites locais como intermediarias.
- **Pregunta 4:** Explica dous efectos económicos do imperialismo que perduraron tras a independencia.
 - **Resposta:** **Dependencia de monocultivos** para exportación; **infraestruturas orientadas á extracción** que non favorecen a industrialización nin a conexión interna dos países.
- **Pregunta 5:** Que foi a Crise de Fachoda e por que foi importante?
 - **Resposta:** Foi o choque militar e diplomático entre Reino Unido e Francia en Sudán (1898) sobre o control do Nilo. Importante porque estivo a punto de provocar unha guerra e demostrou a intensidade da rivalidade colonial.

Uso: Estas preguntas serven como comprobación rápida dos principais conceptos e axudan a sintetizar o contido máis importante para o exame.

RECURSOS RECOMENDADOS E BIBLIOGRAFÍA BÁSICA

- **Atlas Históricos:** Uso de mapas interactivos e estáticos para localizar colonias e áreas de influencia.
 - **Fontes Primarias:** Relatos de viaxe de **Henry Morton Stanley** ou **David Livingstone** (para a exploración); extractos do poema de **Kipling** ou textos de **J.A. Hobson** (crítico do imperialismo).
 - **Estudos de Caso Específicos:** Lecturas sobre a historia do Congo, a India ou as Guerras do Opio.
 - **Documentais:** Fragmentos sobre a Conferencia de Berlín ou a Guerra dos Bóeres.
 - **Recomendación de Lectura (Xeral):** Busca textos que aborden a perspectiva dos colonizados (ex.: ensaios de **Frantz Fanon** ou **Edward Said**).
 - **Suxestión:** Prioriza fontes diversas (europeas e locais) para ter unha visión crítica, plural e completa do fenómeno.
-

CONCLUSIÓN FINAL E PROPOSTA DE DEBATE.

- **Síntese Final:** O imperialismo (1870–1914) foi un fenómeno impulsado por unha potente combinación de **intereses económicos** (capitalismo da S.R.I.), **estrategia política** (nacionalismo e prestixio) e **xustificación ideolóxica** (racismo). Transformou permanentemente as sociedades, as economías e a xeopolítica do mundo.
 - **Proposta de Debate Final:** "En que medidas as políticas económicas actuais (como o control sobre a débeda ou os acordos de libre comercio) reproducen, en esencia, os modelos de dependencia xerados polo imperialismo do século XIX?"
 - **Fecho:** O estudo do imperialismo invita a relacionar o pasado coa actualidade e a usar o pensamento crítico para avaliar causas, consecuencias e o legado que aínda nos define.
-